

ПЕРЕКЛАД В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Першопчатки перекладацької діяльності в Україні сягають часів Київської Русі — першої суверенної держави на українських землях. Хрещення Русі наприкінці X ст. н. е. (988) і запозичення кирилиці, яке його супроводжувало, зумовили залучення цієї держави до культурного простору Візантії. Із впровадженням християнства виникла потреба в численних перекладах релігійної літератури. У ситуації диглосії „розмовна мова (староукраїнська/руська) — писемна мова (церковнослов'янська/староболгарська)“ саме друга мова переважно застосовувалася для перекладів. Вона виконувала таку саму функцію, що й латинська мова в середньовічній Європі.

Як книжна мова науки церковнослов'янська зберігала свою писемну функцію до кінця XVIII ст., коли утворилася сучасна українська мова. Використовуючись як засіб перекладу, церковнослов'янська мова вбирала українські елементи, які укорінювалися в перекладених текстах. Одночасно завдяки взаємодії з церковнослов'янською українська („проста мова“) збагатила свій словник і розвинула синтаксис.

У XV ст. в Україні вийшла серія перекладів, серед яких нова редакція Старого Заповіту. За деякими ознаками (транскрипція власних імен, членування текстів і лексичні особливості) їх відносять до прямих перекладів з

івриту. До нових перекладів цієї доби належить також „Псалтир Федора Жидовіна“.

Першим перекладом українською мовою вважається „Пересопницьке Євангеліє“, видане між 1556 і 1561 рр. На думку дослідників, цей текст відіграв украї важливу роль у становленні українського козацтва.

Переклад Євангелія виконувався під наглядом архімандрита Григорія з Пересопницького монастиря і за участі сина протопопа Михаїла. Деякі особливості перекладу вказують на те, що перекладачі використовували не лише церковнослов'янський текст, а й його чеські та польські версії.

У XV—XVI ст. поширювалися „духовні повісті“, в яких описуються історії про королів-магів і страждання Христа. Це були непрямі переклади або адаптації латинських оригіналів, зроблені найчастіше з польських версій. Польська і рідше чеська мови слугували посередниками для українських перекладів релігійних і світських книг.

Однак паралельно з'являються приклади прямого перекладу з латинської мови. До них, імовірно, належить переклад-адаптація легенди про Святого Георгія. Поряд з релігійними текстами перекладають також деякі наукові праці, серед яких „Трактат з логіки“ Мойсея Маймоніда, єврейського теолога, філософа і лікаря (1135—1204).

Релігійний і філософський трактат „Авіасаф“, який є компіляцією різних джерел і авторство якого приписується арабському вченому XII ст., досяг Східної Європи завдяки перекладам-переказам його частин, що стосуються астрономії. Дидактичний трактат „Ворота Арістотеля“ (інша назва — „Таємниця таємниць“), який походить з арабського джерела, був перекладений у X—XI ст. на латинську мову та іврит. Його переклад, зроблений в Україні чотирма століттями пізніше, створювався, очевидно, на основі єврейського тексту, оскільки у ньому зафіксовано гебраїзми¹.

Дипломатичні відносини України з Османською імперією, Кримським ханством, Францією, Австрією, Польщею і Молдавією, які розвиваються в XVI ст. після створення Козацької християнської республіки (Запорозької

Січі), дають підстави говорити про існування письмового та усного дипломатичного перекладу в тогочасній українській державі. Ця діяльність розширюється у XVII ст. за гетьманування Богдана Хмельницького, який мав послів у більшості сусідніх країн.

Заснування митрополитом Петром Могилою Київської Академії в 1632 р. дало великий поштовх перекладацькій діяльності в Україні, головним чином у галузі науки. Академія об'єднала довкола себе талановитих учених і професорів, таких як Х. Філалет, Г. і М. Смотрицькі, Л. Зизаній, З. Копистенський, П. Могила, Ф. Прокопович, Г. Кониський. Усі вони володіли кількома мовами, зокрема латинською, грецькою, церковнослов'янською і польською. Високий рівень знання і викладання латинської мови в Київській Академії уможливив переклад трактатів з астрономії, географії, медицини тощо. Серед праць, перекладених у цей період, відзначають „Анатомію” фламандського ученого Андре Везаля (Везалія) і „Космографію” голландського географа і картографа В. Ж. Блеу, який виклав астрономічні погляди Ніколая Коперніка. Обидва переклади належать випускникові Академії Є. Славинецькому.

У той самий час випускники Академії, які оселилися у Москві за наказом Петра I, перекладали російською мовою праці київських учених з філософії та теології. У такий спосіб з'явилися: „Катехизм” (Повчання новонавернених) Лаврентія Зизанія, надрукований у Москві 1627 р., „Книга про віру” Захарії Копистенського, „Казання свитого Кирила, патріарха Єрусалимського, про Антихриста” Стефана Зизанія. Було також перекладено деякі полемічні твори Івана Вишенського.

У XVII—XVIII ст. український читач познайомився у перекладах з деякими літературними творами італійського Відродження. Йдеться передусім про новелу Боккаччо „Танкред, Сигізмунд і Гвіскард”, уривок з поеми Тассо „Звільнений Єрусалим” (1580) і десять пісень із цієї поеми. Ці тексти, перекладені зокрема викладачем Київської Академії Л. Горкою (уривок із „Звільненого Єрусалима”), відтворюють польські версії, чим пояснюється наявність

у них полонізмів. Іноді вони є досить далекими від італійських оригіналів унаслідок вилучення ідей та сюжетів, що суперечили естетичним смакам епохи. Отже, так званий прикрашальний переклад, відомий у Європі доби класицизму, не оминув і України.

Античний спадок досяг українських земель завдяки творчості Григорія Сковороди (1722—1794), філософа, педагога і поета, який зробив значний внесок у розвиток перекладу в Україні XVIII ст. Він переклав твори Горация, Вергілія, Овідія, Ціцерона, Плутарха, а також твори неолатинських поетів, зокрема французького гуманіста М. А. Мюре (Муре).

Попри видані ще за Петра I імператорські ухвали, які забороняли використання української мови для перекладу і публікації книг, у XVIII ст. процес освоєння іноземної літератури нашою мовою не припиняється. Щоправда, перевага віддається не власне перекладам, а переспівам, які важко відрізнити від творів національної літератури-сприймача. Яскравим прикладом такого трагедійного твору за мотивами Вергілієвої „Енеїди” стала „Енеїда” І. П. Котляревського, що з'явилася наприкінці XVIII ст. То був перший літературний текст, написаний сучасною українською мовою. Феномен „переодягання у власні шати” іншомовного твору не був суто українським і мав місце в багатьох європейських літературах. Пригадаймо тут різномовні (іспанську, французьку, англійську, російську) версії відомого твору під назвою „Дон Хуан/Дон Жуан”.

У XIX ст. перекладацька діяльність в Україні значно розширилася. Більшість тогочасних письменників були також перекладачами. Серед найвідоміших слід згадати Івана Франка, Лесю Українку, Пантелеймона Куліша, Левка Боровиковського, Павла Ніщинського, Степана Руданського, Михайла Старицького, Павла Грабовського, Володимира Самійленка, Марка Вовчка, Марка Кропивницького. Перед ними всіма постала проблема вибору творів для художнього перекладу, яку здебільшого вирішували на користь шедеврів світової літератури.

Саме в XIX ст. вийшли українською мовою „Божественна комедія” Данте, „Гамлет” Шекспіра, „Фауст” Гете, драми Шіллера, поеми Байрона, Гюго, Гейне, Міцкевича тощо. З появою кількох перекладів одного твору (Данте, Шекспір, Гейне, Міцкевич) закладаються підвалини порівняльної критики перекладів, основоположником якої був І. Франко (1856—1916). Його праці про українські версії „Гамлета”, творів Адама Міцкевича вирізняються високою мовною і літературною компетенцією, яка дала йому змогу сформулювати деякі фундаментальні принципи перекладу. Згідно з Франком, ці принципи не є нейтральними, а визначені ідейно-естетичними настановами перекладача і тісно пов’язані з його світоглядом. Точність перекладу зовсім не означає простого копіювання оригіналу, яке неодмінно призводить до спотворення його змісту. За Франком, точність перекладеного тексту повинна полягати у правильному відтворенні первинних ідей і в дотриманні єдності змісту і форми оригіналу².

Перекладацька творчість Івана Франка мала надзвичайно важливе значення для становлення українського художнього перекладу. Досконало володіючи багатьма мовами, зокрема грецькою, латинською, французькою, англійською, німецькою, італійською, польською та ін., він переклав на українську мову твори Гомера, Софокла, Горация, Овідія, Данте, Шекспіра, Гете, Шіллера, Байрона, Гюго та багатьох інших іноземних письменників. Завдяки довершеному знанню німецької мови він переклав нею деякі твори Шевченка („Кавказ”, „Заповіт”, „Садок вишневий коло хати” тощо) та чимало українських народних пісень. Франко наполягав на збагачувальній функції перекладів стосовно національної культури і закликав перекладачів братися за найкращі твори світової літератури, щоб у такий спосіб сприяти розвитку української літератури. Великий поет-перекладач і тонкий стиліст, Франко не міг не реагувати на успіхи і невдачі своїх колег по перу. Аналізуючи українські переклади „Гамлета”, Франко розглядає варіанти, подані П. Кулішем, Ю. Федьковичем та М. Старицьким. Його критич-

не слово спрямоване проти спотворення поетичних образів оригіналу через зловживання буквалізмами, іноді важкого і незграбного стилю перекладу, використання не придатного для перекладу розміру віршування. У своїх критичних розвідках Франко виходить за межі простої констатації недоліків перекладу, пропонуючи власні варіанти, які дають змогу зберегти естетичні риси оригіналу.

Художні переклади, зроблені у XIX і на початку XX ст., цілком вписалися в український культурний контекст, збагативши його творчістю корифеїв світової літератури. Водночас вони сприяли розвитку української мови і літератури, які були офіційно заборонені указами царського уряду 1863 і 1876 рр. Поява нових виражальних засобів і літературних жанрів, що доти не існували в українському дискурсі (таких як сонет, класична трагедія), великою мірою була зумовлена перекладами. Деякі відомі українські письменники, зокрема Марко Вовчок і Павло Грабовський, прислужилися також розвитку перекладу на російську мову, відтворивши цією мовою твори Жуль Верна (Вовчок) і Тараса Шевченка (Грабовський). Попри тенденцію до українізації перекладної літератури, характерну для XIX ст., художній переклад в Україні стає, за влучним визначенням Максима Стріхи, інструментом націєтворення на тлі вселяючих офіційних заборон і виконує цю місію аж до виборення української незалежності³.

У перші десятиріччя XX ст. відбулися дві російські революції 1905 і 1917 рр., які сколихнули імперію. У 1918 р. постала незалежна українська держава — Українська Народна Республіка, визнана за кордоном. Серед її міністрів були і перекладачі. Іван Огієнко, історик, філолог, філософ і міністр національної освіти, подає свій переклад Біблії. Зростання української самосвідомості дало сильний поштовх оригінальній та перекладацькій творчості. Вона не зупинилася навіть після більшовицьких репресій 20—30-х років, через які українська література зазнала величезних втрат. Так званий Гурток неокласиків, заснований на початку 20-х років, мав на меті заповнити прогалини в перекладацькому спадку української літератури, щоб ввести її у світовий контекст. Він об’єднував талано-

вигуків поетів і письменників, таких як М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Филипович, М. Рильський, Ю. Клен. Усі вони володіли кількома мовами і проявили себе в перекладах різних жанрів. Оди Горация, сонети Ронсара, трагедії Корнеля і Расіна, комедії Шекспіра, Мольєра, Бомарше і Ростана, поеми, романи у віршах Міцкевича і Пушкіна, поезії символістів дістали втілення в українській мові завдяки групі неокласиків. Доля більшої частини з них була трагічною, оскільки комуністичний режим не пробачав найменшого вияву національного самовираження. Така ж доля спіткала члена літературної групи МАРС В. Підмогильного, відомого своїми перекладами з французької творів Вольтера, Дідро, Мопассана і Франса. Ті, хто вижив під час репресій, знаходили порятунком у художньому перекладі, не маючи змоги вільно висловлюватися в оригінальній творчості.

Нові українські версії творів Гомера, Софокла, Данте, Боккаччо, Шекспіра, Гете, Гейне, Байрона, Гюго та інших авторів з'являються між 40-ми і 80-ми роками минулого століття. У плеяді українських перекладачів ХХ ст. — Бориса Тена, Миколи Бажана, Максима Рильського, Василя Мисика, Євгена Дроб'язка, Миколи Лукаша, Григорія Кочура, Дмитра Білоуса, Дмитра Паламарчука вирізняються два поліглоти — Микола Лукаш і Григорій Кочур. Перший зробив переклади Боккаччо („Декамерон”), Сервантеса („Дон Кіхот” — незавершена версія), Шекспіра („Троїл і Крессіда”), Гете („Фауст”), поезій Шіллера, Гейне, Бернса, Міцкевича, Гюго, Мадача, Верлена, Рембо, Валері, Апполінера, Гарсія Лорки.

Що стосується Григорія Кочура, то він переклав „Гамлета”, подав свої версії творів давньо- і новогрецьких, римських, австрійських, німецьких, англійських, французьких, італійських, російських, польських, чеських, словацьких, білоруських, грузинських, литовських, латиських, естонських та ін. поетів. Завдяки перекладам Кочура представники майже тридцяти літератур світу постали перед українським читачем. Переслідуваний режимом, звинувачений у націоналізмі, виключений зі Спілки письменників, він зумів залишитися самим собою і зберегти

своє перекладацьке „я”. У своєму академізмі Г. Кочур наслідував неокласиків, яких уважав учителями. Він зробив великий внесок не тільки у практику, а й в історію і теорію художнього перекладу. Нариси Г. Кочура про знаменитих українських перекладачів ХХ ст. Миколу Зерова, Максима Рильського, Василя Мисика заслуговують на особливу увагу з погляду інтерпретативної теорії перекладу.

Український переклад другої половини ХХ ст., дотримуючись традицій, прагне до розширення стилів і жанрів, що відтворюються. Поетичні та прозові версії іншомовних творів, які належать Івану Світличному, Дмитру Павличку, Івану Драчу, Дмитру Паламарчуку, Дмитру Білоусу, Віктору Коптілову, Михайлу Москаленку, Анатолію Перепаді, Андрію Содоморі, Всеволоду Ткаченку, Євгенії Кононенко, Марії Габлевич, Максиму Стрісі та ін., представляють класиків і сучасних авторів у комедії (Арістофан), трагедії (Есхіл, Евріпід), поетичній драмі (Марло), поезії символізму (Бодлер, Верлен, Рембо, Малларме), інтелектуальній ліриці (Еліот), натуралістичних (Золя), реалістичних (Бальзак, Мопассан), фантастичних (Франс), психологічних (Пруст, Вулф), сюрреалістичних (Кафка) та екзистенціалістських (Камю, Сартр) романах.

Одночасно з перекладацькою діяльністю розвивалися українські теорії перекладу. Вони стосувалися головним чином художнього перекладу, який залишався однією з рідкісних сфер уживання української мови за радянського режиму. Сфери наукового, технічного, суспільно-політичного, юридичного і військового перекладу, так само як і усний переклад на офіційному рівні, обслуговувалися виключно російською мовою.

Попри всі перешкоди успіхи художнього перекладу в Україні стимулювали розробку його теоретичних принципів. Сучасна українська школа, від І. Франка і до метрів ХХ ст., ніколи не розглядала художній переклад як поле битви або суперництва між автором оригіналу і перекладачем. Формулювання типу „невірні красуні” (про художні переклади) або „перекласти — зрадити”, поширені на Заході й відомі в Україні, не були сприйняті

більшістю українських перекладачів. Максим Рильський бачив у художньому перекладі „акт найвищої дружби між письменниками”⁴, і, здається, його слова надихають українських перекладачів дотепер. Українські теоретики перекладу виключають саму можливість домінування стилю перекладача над стилем оригіналу. Згадаймо з цього приводу рекомендації перекладача і критика Богдана Лепкого, з якими він звертався до всіх тих, хто хотів точно перекладати ліричну поезію⁵:

1. Перекладати лише з оригіналу і тільки тоді, коли знаємо мову оригіналу не менше від мови перекладу.
2. Вибирати твори, що нам особливо подобаються, і таких авторів, які нам промовляють до душі, бо перекладач мусить відчувати автора, перейнятися його способом думання і писання, його темпераментом, мусить отожнюватися з ним, а про себе забути.
3. Не перекладати, поки не проаналізуємо твору, не збагнемо його ритміки, строфіки, евфоніки, його рим, порівнянь, динаміки слова, орнаментики та всіх своєрідних його прикмет.
4. Не поспішати і не задовольнятися частковим успіхом, а прагнути до повного, хоч би яким важким він був.
5. Вірити, що навіть не цілком вдалі переклади посувають уперед техніку перекладання і є тими сходами, що по них інші дійдуть аж на шпиль.

Необхідність узгоджувати стиль перекладу зі стилем оригіналу є очевидною, але як слід розуміти останній? В українській теорії текст оригіналу розглядається як цілісна семантико-стилістична система, в якій зміст і форма перебувають у гармонійній єдності. Саме ця єдність, а не її частина, повинна становити предмет перекладу. За Михайлом Бахтіним⁶, розуміння народжується у відповіді, отже, залежить від інтерпретативної позиції того, хто дає відповідь.

Інтерпретативна позиція перекладача зумовлена кількома чинниками. Вона зазнає значного впливу загального контексту перекладу, точніше — контекстуальної системи, яка охоплює кілька типів контекстів: національно-

культурний, літературний, жанрово-стилістичний та індивідуально-авторський. Особливість контекстуальної системи перекладу полягає в тому, що вона не є закритою щодо контекстуальної системи оригіналу, з якою постійно взаємодіє і під впливом якої змінюється та збагачується. Ієрархія контекстів перекладу майже збігається з ієрархією контекстів оригіналу, але між ними існує і відмінність: у будь-якому літературному оригіналі домінує індивідуально-авторський контекст, чого немає (і в принципі не повинно бути) у перекладі. В адекватному перекладі контекст перекладача завжди поступається контекстові автора оригіналу. Здійснивши порівняльне дослідження контекстів оригіналу і перекладу, українські перекладознавці зробили висновок, що легше працювати з різними контекстами, ніж з одними лише текстами. Розширення тексту за допомогою позатекстового контексту є у будь-якому випадку необхідним для того, щоб знати, чи міг автор оригіналу використовувати те або інше слово-образ, яке йому приписують у перекладі.

Інша важлива проблема, яку досліджують у межах української школи перекладу, це проблема відтворення національно-культурної своєрідності оригіналу в перекладеному тексті. Вивчаються різні типи текстових елементів, здатних нести фонову інформацію, пов'язану зі специфічністю культур, а також засоби їхнього перекладу. Мова йде, зокрема, про об'єктивні, асоціативні та ономастичні реалії, національну фразеологію, індивідуальні, національно забарвлені тропи тощо. Грунтуючись на аналізі численних перекладів літературних творів, українські дослідники (О. Кундзіч⁷, В. Коптілов⁸, М. Новикова⁹, Р. Зорівчак¹⁰, О. Чередниченко¹¹, Н. Алесіна¹², М. Венгрєнівська¹³ та ін.) показують шляхи подолання мовних перешкод (термін Мунєна¹⁴), зумовлених розбіжностями культур.

В українському перекладознавстві досить добре співіснують традиційні та відносно нові течії. Перші представлені в діахронічних та синхронічних описових дослідженнях. Беручи до уваги те, що повну історію перекладу в Україні ще не написано, діахронічні дослідження набувають особливого значення. Вони мають на меті

виявлення динаміки еволюції принципів і підходів до перекладу в різні часи. Вони також можуть допомогти у доповненні портретів перекладачів, описі їхніх інтерпретативних позицій і, таким чином, бути корисними для розвитку відносно нової течії перекладознавства, яка вивчає переклад як вид літературної комунікації, зосереджуючи увагу на відносинах між учасниками цієї комунікації.

Історичні перекладознавчі студії потребують продовження, адже без історії науки немає самої науки. Тепер вона здебільшого торкається імен видатних перекладачів та перекладознавців, які істотно збагатили українську культуру і науку. Імена І. Франка, М. Зерова, Г. Кочура, М. Лукаша гідно представлені в наукових розвідках Р. Зорівчак, В. Коптілова, М. Новикової, М. Стріхи та ін. Значним здобутком вітчизняної історіографії став видатний 2006 р. у Львові бібліографічний покажчик „Григорій Кочур”, до якого увійшли відомості про переклади майстра, його наукові та критичні статті і те, що написано про нього. Укладений колективом науковців під керівництвом Р. П. Зорівчак покажчик, безумовно, сприятиме подальшому розвитку кочурознавства — невід’ємної частини українського перекладознавства. Заслуговує на всьляке схвалення ініціатива харківських дослідників під керівництвом Л. М. Черноватого видати вибрані праці українського перекладознавця Олександра Фінкеля, який ще 1929 р. опублікував у Харкові свою книгу „Теорія і практика перекладу”. На жаль, у радянські часи його наукова спадщина була незаслужено забута.

Описові синхронічні дослідження, що базуються на даних порівняльного мовознавства, дали змогу вибудувати часткові (спеціальні) теорії відносно конкретних пар мов, які контактують через переклади (українська—англійська¹⁵, українська—німецька¹⁶, українська—французька¹⁷, українська—іспанська¹⁸). Результати таких досліджень україні важливі для практики перекладу, оскільки вони описують різні типи міжмовних відповідників на лексичному, граматичному, стилістичному та прагматичному рівнях.

У 80—90-х роках розширилися дослідження в галузі часткових теорій перекладу, що мало на меті визначення основних моментів перекладацької діяльності в конкретному жанрі. Київська, Львівська та Сімферопольська школи сприяли пошукові та виявленню стилістичних інваріантів (домінант) деяких поетичних, фольклорних, драматичних, науково-технічних, публіцистичних та інформаційних жанрів. Головна мета цих досліджень полягає в тому, щоб ознайомити перекладачів з головними характеристиками певних жанрів, відтворення яких є необхідним для збереження жанру в перекладі. Стилістичний інваріант (або домінанта) жанру завжди охоплює постійні та змінні характеристики, вибір яких визначає індивідуально-авторський стиль. Тепер потрібно розширювати ці дослідження, щоб охопити множинність як художніх, так і офіційних, наукових та технічних жанрів.

Статус єдиної державної мови, наданий українській мові в 1989 р. і закріплений Конституцією 1996 р., передбачає її використання у ЗМІ, телекомунікаціях і рекламі, на національних та міжнародних конференціях.

Розширення сфер застосування української мови вимагає ретельного вивчення термінологічних та лексикографічних проблем перекладу. З’являються друковані або електронні словники, а також двомовні й багатомовні глосарії у військовій, інформаційній, економічній, екологічній та ін. галузях. Переклади текстів у згаданих галузях сприяють вирішенню проблеми дефіциту термінів.

Термінологічні варіації, зумовлені зокрема наявністю численних термінів іноземного походження (головним чином англо-американського), свідчать, що українська термінологія перебуває на шляху становлення. Безперечно, жодна термінологія світу не є усталеною на 100 відсотків, у ній завжди існують постійні (узуальні) та непостійні (оказіональні) елементи. Питання полягає у співвідношенні цих двох типів елементів. Якщо постійні елементи домінують, можемо говорити про стабільність термінології. У протилежному випадку маємо нестабільність, що заважає адекватному перекладові спеціалізованих текстів. Головною метою термінологів і лексиког-

рафів є нормалізація національної термінології, уникнення занадто великої кількості іншомовних елементів.

Завдання українських перекладачів і тлумачів набагато полегшилося б, якби було створено великі сучасні словники найпоширеніших мов (французької, німецької, іспанської, італійської, арабської). Упродовж першого десятиліття існування незалежної України видано лише новий великий англо-український словник Миколи Балли.

В умовах незалежного розвитку Україна відчуває особливу потребу у кваліфікованих усних та письмових перекладачах. Якщо раніше переклад під час офіційних переговорів та міжнародних конференцій здійснювався лише з російської мови і на російську, то сьогодні переговори і конференції на президентському, урядовому та парламентському рівнях проводяться українською мовою, що вимагає дедалі більшої кількості перекладачів з різних мов на українську. Забезпечення належного рівня їхньої освіти можливе тільки в рамках широкої міжнародної співпраці. Перші кроки в цьому напрямі були досить плідними. Спільні європейські проекти Tempus, які об'єднали у 1994—2001 рр. партнерів з Києва, Запоріжжя, Ганновера, Гранаді, Руана, Страсбура та Флоренції, сприяли модернізації навчальної бази підготовки усних і письмових перекладачів в Україні загалом та в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка зокрема. Мета проектів полягала у приведенні перекладацької освіти у відповідність міжнародним стандартам, які передбачають розподіл курсів для усних і письмових перекладачів. З 1996 р. студентам Київського університету пропонуються спеціалізації з письмового та усного перекладу, що відповідає змінам у навчальних планах. Це стало можливим завдяки створенню лабораторії усного перекладу, оснащеної відеоапаратурою і кабінами для синхронного перекладу. Вийшли друком навчальні посібники з усного перекладу, у яких подано основи перекладацького швидкозапису¹⁹. Немає жодного сумніву, що кожний заклад, який дає освіту з усного перекладу, повинен мати сучасну технічну базу для забезпечення якості цієї освіти.

Водночас письмові перекладачі, які спеціалізуються у науковій, технічній, комерційній та інформаційній галузях, можуть здобути належну освіту лише тоді, коли в курсах перекладу використовується комп'ютер. Нове програмне забезпечення на основі української мови дає змогу здійснювати прямий машинний переклад українською без проміжного етапу перекладу на російську мову.

Сьогодні нагальною є потреба в інтенсифікації досліджень проблем усного послідовного та синхронного перекладу з української і на українську мову, так само як і проблем машинного (автоматичного) перекладу. Нинішній стан речей у галузі українського перекладу вселяє надію, що ці проблеми будуть розв'язані на рівні критеріїв XXI ст.

¹ Семенец О. Е., Панасьев А. Н. История перевода. К., 1991. Т. 2. С. 321.

² Франко І. Я. Зібрання творів: У 50 т. К., 1976—1986. Т. 13.

³ Стріха М. Український художній переклад: між літературою і національними твореннями. К., 2006.

⁴ Рильський М. Т. Мистецтво перекладу. К., 1975.

⁵ Лепкий Б. С. До питання про переклади ліричних поезій // Теорія і практика перекладу. К., 1990. Вип. 17. С. 171.

⁶ Бахтин М. М. Естетика словесного творчества. М., 1979.

⁷ Кундзіч О. Творчі проблеми перекладу. К., 1973.

⁸ Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. К., 2003.

⁹ Новикова М. А. Прекрасен наш союз. Литература — переводчик — жизнь. К., 1986; Новикова М. О. Міфи та місія. К., 2005.

¹⁰ Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів, 1989; Зорівчак Р. П. Боліти болем слова нашого... Львів, 2005.

¹¹ Чередниченко А. И. Лексико-семантические и прагматические вопросы перевода с французского языка. К., 1978; Чередниченко О. І., Коваль Я. Г. Теорія і практика перекладу. Французька мова. К., 1995.

¹² Алесіна Н. М., Виноградов В. С. Теорія і практика перекладу. Іспанська мова. К., 1993.

¹³ Венгерієвська М. А., Гнатюк А. Д. Творча майстерня перекладача. К., 1998.

¹⁴ Mounin G. Les problèmes théoriques de la traduction. Paris, 1963.